

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГАЛИЦЬКИЙ КОЛЕДЖ ІМЕНІ В'ЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА**

Кафедра права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни:

«Цивільне право України (особлива частина)»

на тему:

**«ДОГОВІР ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ЦИВІЛЬНО-
ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ»**

Виконала:

студентка групи Пб-11

Притула Соломія

Керівник:

к.ю.н. Гелецька І.О.

Тернопіль, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ I Загальна характеристика договору як підстави виникнення цивільно-правових зобов'язань	5
1.1 Поняття та значення цивільно-правового договору	5
1.2 Функції та види договорів у цивільному праві.....	7
1.3 Форма і зміст договору як підстави виникнення цивільно-правових зобов'язань	12
Розділ II Укладення, зміна і розірвання договору.....	16
2.1 Поняття, форма та момент укладення цивільно-правового договору.....	16
2.2 Стадії укладення договору.....	18
2.3 Підстави для зміни або розірвання цивільно-правового договору.....	21
Розділ III Відповідальність за порушення цивільно-правового договору...	27
ВИСНОВОК	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	33

ВСТУП

Актуальність теми. Договір є основною підставою виникнення цивільно-правових зобов'язань. Він досить широко застосовується у всіх сферах життя суспільства. Щоб забезпечити його ефективність та результативність потрібно визначити поняття договору, умови і порядок його укладення. Поняття договору проявляється через поняття правочину, оскільки договір є одним із видів правочину. Отже, договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Договір застосовується майже в усіх галузях права зокрема в міжнародному, господарському, трудовому, сімейному, але особливе та значне місце він займає саме в цивільному праві.

З розвитком суспільства та розвитком ринкових відносин роль та значення договору як універсальної та найточнішої правової форми опосередкування ринкових відносин все більше і більше зростає. Тому актуальність обраної теми для курсової роботи визначається виключно важливим значенням правового регулювання цивільно-правового договору в сучасній економічній ситуації в Україні.

Мета і завдання роботи. Основна мета курсової роботи полягає у комплексному вивченні та поглибленні як теоретичних, так і практичних організаційно-правових питань про сутність, значення та особливості укладання цивільних договорів.

Для досягнення зазначеної вище мети було поставлено такі основні завдання курсової роботи:

- ❖ розкрити загальні поняття та значення цивільно-правового договору;
- ❖ розкрити зміст цивільного договору та основні його умови;
- ❖ визначити порядок та момент укладення цивільно-правового договору;

- ❖ дати коротку характеристику зміні та розірвання цивільно-правового договору;
- ❖ встановити правові наслідки та відповідальність за порушення умов цивільного договору.

Серед науковців, які присвячували роботи щодо питань цивільно-правових договорів варто зазначити Луць В.В., Кузнецову Н.С., Статівка А.М., Стрельцову Є.Д., Сергієнко В.В., Горєва В.О., Круглову О.О., Стрижак І.В., Сурженко О.А., Таран О.С., Новохатську Я.В., Лідовець Р.А. та ін.

Об'єктом дослідження є система суспільних правовідносини, що характеризують процес укладання, форму, момент укладення та зміст цивільно-правового договору як інституту в цивільному законодавстві.

Предметом дослідження є система нормативно-правових актів, яка встановлює цивільно-правові положення та закономірності регулювання відносин, що виникають внаслідок укладання договорів.

Методологічною основою є методи і прийоми наукового пізнання, в основі яких лежить загальнонауковий та діалектичний метод. Використовувалися також системно-структурний, історичний, порівняльно-правовий, формально-логічний, аналогії та моделювання, соціологічний, статистичний та інші методи наукового пізнання.

Наукова новизна даної курсової роботи полягає в тому, що з вступом в силу Цивільного кодексу України поняття, вимоги до договорів, момент вступу їх в силу, умови дійсності почали більш ширше розкриватися в порівнянні з Цивільним кодексом Української РСР.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що дослідження даної теми спрямовано на розкриття актуальності, предмету, об'єкту та мети на сьогоднішній час.

Структура курсової роботи. Дана курсова робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг курсової роботи становить 34 сторінки.

Розділ І. Загальна характеристика договору як підстави виникнення цивільно-правових зобов'язань

1.1. Поняття та значення цивільно-правового договору

В попередні роки дієво почала висвітлюватись думка до зростання становища договору. Першочергово це поєднано з докорінним перетворенням економічної системи нашої країни. Ключове значення для цього мало визнання приватної власності і поступове зайняття нею важливого їй місця на ринку економіки, зменшення до відповідних меж державного врегулювання господарських правовідносин, визначення свободи вибору сторін тощо.

Новий Цивільний кодекс України (надалі ЦК), який був остаточно прийнятий 16 січня 2003 року, визнав важливе значення договору. Це знайшло своє формальне відтворення в тому, що тільки в книзі п'ятій із всієї кількості статей, які врегульовують окремі види зобов'язань, більша половина присвячена окремим видам договорів. А це тільки приблизно в два з половиною рази перевищує кількість спеціальних “договірних” статей в Цивільному кодексі УРСР 1963 р. (надалі ЦК УРСР). Порівняно з попереднім кодексом, ЦК України доволі змінив формулювання визначення поняття договору, а також змінив термін угоди на правочини. Все це зумовлюється необхідністю перегляду окремих теоретичних положень, які стосуються визначення основних понять договірного права, і зокрема, поняття договору [1, 192].

Відповідно до ст. 626 ЦК України «договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків» [2].

Як зазначає Новохатська Я.В. «домовленість становить собою єдність суб'єктивного елемента – волі, та об'єктивного елемента – виявлення волі. Вільне волевиявлення учасників договірних відносин є одним із проявів свободи договору як одного із принципів цивільного законодавства. Сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов

договору з урахуванням вимог закону, звичаїв ділового обороту, принципу розумності, добросовісності та справедливості.

Збіг волі сторін – волевиявлення однієї особи і зустрічне виявлення волі іншої особи – створює домовленість, яка породжує договірні правовідносини. Тобто укладення договору передбачає вираження волі кожною із сторін та її збіг. Договір є тим результатом, в якому воля сторін знаходить своє загальне втілення, тобто єдиним в юридичному розумінні «вольовим актом»». [3, 89-90].

Універсальність цивільно-правового договору зумовлена його значенням. Воно полягає в тому, що саме комплекс волевиявлення контрагентів лежить в основі договору як юридичного явища, яке реалізується у взаємній домовленості з метою здійснення власних інтересів [4, 336].

Важливо визначати істотні ознаки та особливості правової природи цивільного договору. Договір характеризується такими основними ознаками:

1) взаємне волевиявлення сторін договору, тобто повинна виявлятися воля не однієї особи, а двох чи кількох;

2) договір спрямований на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, тобто повинен бути спільною дією осіб, яка спрямована на встановлення відповідних цивільно-правових наслідків.

Тому можна зробити висновок, що дані ознаки відрізняють договір від інших договірних форм.

У словнику В.І. Даля під договором розуміється «взаємна домовленість, умова, зобов'язання». Термін договір має широке значення, і виходить від спілкування між людьми. Результатом є досягнення певної домовленості між людьми.

Отже, можна говорити, що договір розуміється в декількох значеннях, а саме як:

- угода, що виникла як результат волевиявлення сторін;
- підстава виникнення зобов'язань;
- правові відносини, що виникли з цієї підстави.

1.2. Функції та види договорів у цивільному праві

Цивільно-правовий договір, як і будь-який інший договір, виконує в суспільстві певні функції.

Можна дати визначення функцій цивільного договору, зазначивши, що це певні властивості його як юридичного акта, завдяки яким регулюються відповідні цивільно-правові відносини.

Відповідно до статті 3 ЦК України «однією із загальних засад цивільного законодавства України є свобода договору» [2]. На даний момент свобода договору тлумачиться ширше. Тому згідно ст. 627 ЦК України «сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору» [2]. Даний принцип існує і на стадіях виникнення, зміни та припинення договору, кожній з яких притаманні свої елементи свободи договору. Отже, залежно від зазначених стадій, його можна поділити на свободу укладення, виконання, зміни та припинення договору [2].

Одним з перших, хто розробив найбільш цілісну систему загальних функцій цивільного договору був Красавчіков О.С. Він визначав такі функції договору:

- ✓ регулятивна (як результат погодження волі сторін договір є актом вияву ініціативи і реалізації диспозитивності його учасників);
- ✓ програмно-координаційна (договір створює відповідну програму відповідно до якої його учасники повинні діяти, а також створює засоби погодження такої поведінки на принципах рівності, диспозитивності та ініціативи);
- ✓ інформаційна (визначає певну інформацію, точніше, які саме права та обов'язки мають сторони договору. Враховується судом для правильної кваліфікації і прийняття законного та обґрунтованого рішення з відповідного спору);
- ✓ гарантійна (встановлює відповідні заходи для стимулювання належного виконання зобов'язань);

✓ захисна (завдяки договору визначається сам процес захисту порушених прав, примушуючи виконувати обов'язок в натурі, відшкодовувати задані збитки, застосовувати заходи оперативного впливу)» [5, 150-151].

Питання про види (систему) договорів вже довгий час є дискусійним і спірним у науці цивільного права.

Відповідно до класифікації Брагінського М.І. та Вітрянського В.В. «договори об'єднуються у певні групи і на кожному наступному рівні відображають особливості попередніх. На першому рівні всі договори поділені на чотири групи за їх метою: 1) про передачу майна, 2) на виконання робіт, 3) з надання послуг, 4) на заснування різноманітних утворень. На другому рівні кожна з цих груп поділена на підрівні за притаманними їм критеріями та особливостями» [6, 196].

Професор Луць В.В. згідно мети та порядку розташування договорів у новому ЦК України (формальний критерій) встановлював такі групи договорів: «про передачу майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління (купівля-продаж, поставка, контрактація, позика, міна, дарування, постачання енергетичних ресурсів тощо); про передачу майна у тимчасове користування (майновий найм, оренда, побутовий підряд, безоплатне користування майном, лізинг тощо); про виконання робіт (побутовий підряд, підряд на капітальне будівництво, на виконання проектних та розвідувальних робіт, на виконання аудиторських робіт тощо); про передачу результатів творчої діяльності (авторські, ліцензійні договори, договори про передачу науково-технічної продукції тощо); про передачу послуг (перевезення, страхування, доручення, комісії, про посередницькі послуги, довічне утримання, кредитний договір тощо); про спільну діяльність (установчий договір, угоди про науково-технічне співробітництво тощо)» [6, 197].

У більшості підручників до видів договорів належать і їх характеристики за дихотомічною спрямованістю (односторонні, двосторонні, майнові та організаційні, основні та попередні, відплатні та безоплатні,

консенсуальні та реальні, на користь кредитора та третіх осіб, взаємопогоджені та приєднання, поіменовані і непоіменовані тощо).

1. За співвідношенням прав і обов'язків сторін існують договори:

— односторонні, де одна сторона має тільки права, а інша – тільки обов'язки (договір позики, поруки);

— взаємні, зокрема двосторонні та багатосторонні, де як одна, так і друга сторона наділяється взаємними суб'єктивними правами та юридичними обов'язками (договір купівлі-продажу, оренди, збереження, підряду). Двосторонні договори називаються синалагматичними. Багатосторонніми є такі договори, де одна і друга сторона пов'язані взаємними суб'єктивними правами та юридичними обов'язками (договір про спільну діяльність).

2. Залежно від економічного критерію:

— оплатні договори, відповідно до яких присудження однією стороною зумовлює зустрічне майнове надання від іншої сторони. Такими є підприємницькі договори, що пов'язані з особливостями оподаткування. Виключенням є договір пожертви;

— безоплатні договори, відповідно до яких давання здійснюється тільки однією стороною, друга сторона – не здійснює зустрічного майнового надання (договір дарування, безоплатного користування майном). Існують і такі договори, які є як відплатними, так і безоплатними (договір доручення, збереження).

3. Залежно від моменту виникнення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків виділяють договори:

— консенсуальні договори, які вважаються укладеними з моменту домовленості сторін. Тому суб'єктивні права та юридичні обов'язки, вданому випадку, виникнуть з моменту досягнення домовленості між сторонами (купівля-продаж, майновий найм, підряд).

— реальні договори, згідно яких суб'єктивні права та юридичні обов'язки виникнуть лише з виконанням відповідного юридичного обов'язку (моменту передачі речі).

4. За рівнем урегульованості існують договори:

— поіменовані (договори, які передбачені в актах цивільного законодавства: ЦК України, інших кодифікованих актах, поточних законах, підзаконних актах);

— непоіменовані договори (*contractus innominati*) – створені волевиявленням їх сторін.

5. Залежно від моменту виникнення зобов'язання договори існують:

— основні договори – встановлюють суб'єктивні права та юридичні обов'язки сторін та ідуть із попередніх договорів. Також основні договори можуть бути продовженими (пролонгованими);

— попередні чи форвардні договори.

Згідно ст. 635 ЦК України «попереднім є договір, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку (у певний термін) укласти договір в майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених попереднім договором. Сторона, яка необґрунтовано ухиляється від укладення договору, передбаченого попереднім договором, повинна відшкодувати другій стороні збитки, завдані простроченням, якщо інше не встановлено попереднім договором або актами цивільного законодавства. Зобов'язання, встановлене попереднім договором припиняється, якщо основний договір не укладений протягом строку (у термін), встановленого попереднім договором, або якщо жодна із сторін не направить другій стороні пропозицію про його укладення» [2];

— додаткові договори, які уточняють умови основного договору або його продовжують. Дані договори перебувають в залежності від основних та слідує їхній юридичній долі.

6. Залежно від того, на користь кого укладено договір:

— договори на користь сторін, відповідно до яких право вимоги щодо його виконання належить лише їх сторонам;

— договори на користь третьої особи, згідно яких право вимагати його виконання належить третій стороні. Відповідно до ст. 636 ЦК України

«договором на користь третьої особи є такий, в якому боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена у договорі. Виконання договору на користь третьої особи може вимагати як особа, яка уклала договір, так і третя особа, на користь якої передбачено виконання, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із суті договору» [2].

7. В залежності від мотиву до укладення договору виділяють:

— вільні (волюнтарні) – їх укладення залежить від домовленості та волевиявлення сторін договору. Не застосовується примус до укладення договору;

— обов'язкові (легітарні) – їх укладення є обов'язковим для однієї чи двох сторін договору відповідно до законодавства.

Важливе значення серед вище згаданих договорів має публічний договір. Як говорить ст. 633 ЦК України «публічним є договір, в якому одна сторона – підприємець взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування тощо)» [2]. Відповідно до ЦК України до таких публічних договорів відносять 12 видів.

8. В залежності від специфіки участі сторін в узгодженні умов розрізняють договори:

— взаємопогоджувані, в яких умови договору визначені тільки його сторонами;

— договори приєднання, відповідно до яких умови визначені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, а друга сторона лише приєднується до запропонованого договору в цілому. Бородовський С.О. зазначає, «що цей договір є формою укладення договору, а не видом договору».

9. В залежності від обсягу регулювання та його галузевого спрямування розрізняють договори:

— змішані договори – включають елементи інших договорів. До таких договорів застосовуються правила про договори, елементи яких в них є. Для прикладу, договір про передачу майна на збереження з наданням зберігачу права безоплатного користування майном;

— комплексні договори – регулюються різними галузями законодавства. Для прикладу, цивільним та господарським. Також існують такі договори, які водночас можуть бути і змішаними і комплексними.

10. В літературі виділяють такі види договорів:

— конгломеровані договори (наприклад, коли в одному документі застосовується два та більше договорів з поєднанням різнорідних частин);

— інтегровані договори (існує сукупний об'єкт, елементи якого мають ознаки приналежності до кількох різних договірних зобов'язань). Можна навести приклад: договір на оздоровлення, оскільки він обіймає в собі забезпечення житлом, харчуванням (іноді спеціальним – дієтичним), лікування, надання послуг з розваг (відпочинок, туризм, краєзнавство, зустрічі з цікавими людьми) [7, 121-125].

1.3. Форма і зміст договору як підстави виникнення цивільно-правових зобов'язань

Під формою договору слід тлумачити встановлений законом спосіб волевиявлення сторін щодо змісту (умов) договору [8, 150].

Можна зазначити, що цивільний договір укладається в усній, письмовій та нотаріальній формі або шляхом вчинення конклюдентних дій.

Відповідно до ч. 1 ст. 206 ЦК України «усно можуть вчинятися правочини, які повністю виконуються сторонами у момент їх вчинення, за винятком правочинів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, а також правочинів, для яких недодержання письмової форми має наслідком їх недійсність» [2]. Як ми бачимо, в даній статті не має чіткого визначення щодо того, які саме особи можуть усно вчиняти дані правочини. Тому можна зробити припущення, що дане твердження

засосовується і до правочинів, які укладаються юридичними особами. Отже, можна дійти до висновку, що правочини, які укладаються між юридичними особами та в повній мірі виконуються у момент їх вчинення, можуть укладатися усно.

Що стосується тих правочинів, які складаються між юридичними та фізичними особами – вони, згідно ст. 208 ЦК України, укладаються в письмовій формі. З зазначеного вище правила існують і винятки, які визначені ст. 206 ЦК України, - вони укладаються в усній формі.

Вимоги до письмової форми встановлені ст. 207 ЦК України. Відповідно до ч. 2 ст. 207 ЦК України «правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами)» [2]. Відповідно до ч. 2 ст. 639 ЦКУ «якщо сторони домовилися укласти договір у певній формі, він вважається укладеним із моменту надання йому цієї форми (звичайно, якщо цей договір є консенсуальним)» [2]. Можна зробити висновок, що, оскільки сторони укладають договір у письмовій формі, то він буде вважатися укладеним з моменту його підписання. Згідно ч. 2 ст. 207 ЦК України «правочин, який вчиняє юридична особа, підписується особами, уповноваженими на це її установчими документами, довіреністю, законом або іншими актами цивільного законодавства, та скріплюється печаткою» [9, 59-60].

Якщо законом не вимагається нотаріальне посвідчення договору, але сторони домовилися про його нотаріальне посвідчення, тоді він буде вважатися укладеним з моменту його нотаріального посвідчення. Нотаріальне посвідчення договору здійснюється нотаріусом або іншою посадовою особою. Вони, на цьому документі, що посвідчують, вчиняють посвідчувальний напис. Така особа має мати право на вчинення такої нотаріальної дії [2].

Принцип свободи договору означає наступне: контрагенти на власний розум формують зміст та конкретні умови договору і тільки в тому випадку, коли такий зміст будь-якої умови імперативно не визначений законом чи іншими правовими актами.

Норми, які визначають умови договорів та багато інших правових норм, носять диспозитивний характер. Отже, можна дійти до висновку, що контрагенти в договорі мають право відступити від їх змісту та встановлювати свої відносини на особистий розум. Для прикладу, згідно ст. 668 ЦК «ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця з моменту передання йому товару, якщо інше не встановлено договором або законом» [2]. В даному випадку передбачена можливість сторін визначити момент переходу ризику до покупця іншим способом, ніж тим, який визначений нормою, тому вона носить диспозитивний характер.

Щодо імперативних норм — вони є обов'язковими для сторін договору і не можуть змінюватися на їх власний розсуд.

Тому можна дійти до висновку, що до змісту договору входять умови, які визначені на власний розум сторін та умови, погоджені ними, які є обов'язковими відповідно до інших актів цивільного законодавства або правових актів. Можна навести такий приклад: зміст договору, який укладений на підставі правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, що є обов'язковим для сторін, повинен відповідати цьому акту.

У будь-якому випадку, в договорі обов'язково мають бути зазначені його істотні умови. Ними визнаються такі, які при своїй відсутності будуть означати те, що договір не буде укладеним. До них відносять умови про предмет, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також всі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін договору має бути досягнута згода [10, 261].

Крім істотних умов договору, його зміст можуть складати також звичайні та випадкові умови. Ними визнаються ті умови, які при включенні до договору вказують на здійснення сторонами свого права встановити для себе інше, ніж передбачено законом. Також вони дають можливість обрати один із запропонованих варіантів або другим способом використати право вільного формування умов договору. Для прикладу, згідно ч. 2 ст. 334 ЦК України

«ризик випадкової загибелі речі до її одержання покупцем несе не власник (ст. 323 ЦК України), а продавець, право ж власності переходить до покупця в загальному порядку» [2]. Звичайні умови, на відміну від випадкових, звичайно включаються в договір. Навіть тоді, коли вони не зазначені прямо в договорі, все одно будуть підлягати виконанню. Можна навести приклад: при укладанні договору майнового найму, контрагенти не розподілили обов'язки щодо того, хто буде проводити капітальний і поточний ремонт. Але, ми знаємо, що за загальним правилом, капітальний ремонт проводить наймодавець, а поточний – наймач, якщо інше не передбачене договором або законом. Можна зробити висновок, що незважаючи на те, що у договорі відсутні звичайні умови, на зміст договору їх відсутність не впливає.

Учасники цивільно-правових відносин укладають договори як ті, що передбачені законодавством, так і ті, що ним не передбачені (не суперечать загальним засадам), а також договори, в яких зміст складається з різних видів договорів. Вони називаються змішаними. Наприклад, укладаючи договір купівлі-продажу, сторони мають право включити різні умови, а саме щодо страхування предмету договору, його зберігання, перевезення, завантаження і вивантаження та ін. Отже, варто зазначити, що для того, щоб регулювати відносини між сторонами договору не обов'язково укладати кілька різних договорів, для цього достатнім є укласти один змішаний договір.

До вище зазначеного договору у певній мірі застосовуються загальні правила про договори, елементи яких містяться в змінаному договорі, якщо інше не встановлено ним або не впливає із його суті [11].

Розділ II. Укладення, зміна і розірвання договору

2.1. Поняття, форма та момент укладення цивільно-правового договору

Згідно зі ст. 638 ЦК України «договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору» [2]. Томчишен С. вивчав питання неукладеності договору відповідно до Цивільного та Господарського кодексу України та зазначив «відповідно до ч. 2 ст. 180 ГК України укладеним буде вважатися договір, якщо сторони досягли всіх істотних умов у передбачених законом порядку та формі. У зв'язку з цим, аналізуючи загальні умови визнання цивільно-правового договору укладеним, Томчишен визначає умови, за наявності яких договір можна вважати укладеним. Такими умовами на його думку є: а) сторони повинні досягти згоди з усіх істотних умов договору; б) сторони договору мають досягти такої згоди у передбаченій законом формі (належній формі)» [12, 179].

Як ми знаємо, договір укладається шляхом пропозиції (оферти) однією стороною та прийняттям пропозиції (акцепту) другою стороною. Синайський В.Т. «додає ще й третій елемент, необхідний для укладення договору — покриття оферти акцептом (перфекція)» [9, 57-58]. Можна зазначити, що особа, яка надіслала пропозицію укласти договір називається оферентом, а особа, яка прийняла її – акцептантом.

Не менш важливим є також встановлення моменту, з якого договір вважається укладеним. Відповідно до ст. 640 ЦК України «договір є укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції. Якщо відповідно до акта цивільного законодавства для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії. Договір, який підлягає нотаріальному посвідченню або державній реєстрації, є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення або державної реєстрації, а в разі необхідності і

нотаріального посвідчення, і державної реєстрації — з моменту державної реєстрації» [2].

Саме положення про те, з якого моменту договір буде вважатися укладеним є важливим, оскільки саме з цього моменту виникають права і обов'язки сторін.

Договір буде вважатися укладеним, якщо одна сторона зробила пропозицію укласти договір, який буде містити всі істотні умови договору в майбутньому та буде виражати її намір вважати себе зобов'язаною у тому разі, коли вона буде прийнята (оферта), а відповідь іншої особи про її прийняття буде повною та безумовною (акцепт). Тобто, можна зробити висновок, що договір визнається укладеним з моменту отримання особою, яка зробила пропозицію (оферентом), відповіді від іншої особи (акцептанта). Саме це твердження стосується так званих консенсуальних договорів (згода), до яких належить більшість цивільно-правових договорів.

Крім консенсуальних договорів існують ще й реальні. Для їх укладення єдиної тільки згоди сторін є недостатньо, потрібно ще й вчинення відповідної дії, зазвичай, — передати майно. Відповідно до ч. 2 статті 640 ЦК України «реальний договір вважається укладеним саме з моменту передання майна або вчинення іншої певної дії» [2]. До даного виду договорів належать договори довічного утримання, позики тощо. Для прикладу, згідно ст. 1046 ЦК України «договір позики вважається укладеним з моменту передання грошей або інших речей, визначених родовими ознаками» [2].

Існують два види договорів – консенсуальний та реальний. Якщо відповідно до законодавства або домовленості сторін для даного правочину є необхідним нотаріальне посвідчення, то він буде вважатися укладеним тільки з моменту його нотаріального посвідчення.

В тому випадку, коли договір потребує обов'язковій державній реєстрації – вважається укладеним з моменту такої реєстрації.

Якщо ж він підлягає і нотаріальному посвідченню і державній реєстрації – вважається укладеним тільки з моменту державної реєстрації. Для прикладу,

такими є договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири), іншого нерухомого майна тощо [11].

2.2. Стадії укладення договору

Як говорить нам ст. 641 ЦК України «пропозицію укласти договір (оферту) може зробити кожна із сторін майбутнього договору. Пропозиція укласти договір має містити істотні умови договору і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття» [2].

Ст. 14 Конвенції Організації Об'єднаних Націй «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» 1980 р. визначає вимоги до пропозиції укласти договір, без яких вона про не буде вважатися офертою:

1) «пропозиція повинна бути адресована одній або декільком конкретним особам;

2) пропозиція повинна бути достатньо визначеною, тобто повинна утримувати той мінімум істотних умов, без яких договір не може вважатися, що відбувся;

3) пропозиція повинна виражати намір оферента вважати себе зобов'язаним у випадку її прийняття» [13].

Тобто, пропозиція укласти договір (оферта) характеризується такими основними особливостями:

- визначеність, іншими словами, умови щодо оферти повинні бути до такої міри розумно виписані, щоб сторони спромоглися їх визначити, а суд – виявити те, чи було порушення договору та в повній мірі захистити порушені права;

- повинна містити усі істотні умови договору для того, щоб та сторона, яка отримає пропозицію, розуміла у чому річ. Це означає, якщо така пропозиція визначених умов не буде містити, тоді вона не буде офертою, а тільки викликом на оферту, а ми знаємо, що він ні до чого не зобов'язує;

- у випадку прийняття оферти, оферент повинен вважати себе зобов'язаним за відповідним договором. Дане твердження зводиться до думки, що вона повинна бути складена таким чином, щоб сторона, яка приймає її змогла дійти до висновку, що тільки його згоди та волі досить для укладення договору. Якщо в оферента немає очевидного наміру — пропозиція не буде офертою, а пропозицією зробити оферту або розпочати переговори щодо укладення договору в майбутньому;

- оферта мусить бути надіслана одній або декільком визначеним особам. Під визначеною особою розуміються і об'єднання фізичних осіб, які не є юридичними особами, а не тільки самі фізичні особи. Але, оферта може бути надіслана двом і більше особам, які функціонують разом. Звідси можна зазначити, що реклами та об'яви не можуть бути офертою, а лише пропозицією зробити її багатьом особам.

Пропозиція укласти договір може бути здійснена з зазначенням строку для тримання відповіді або без такого. Як зазначає ст. 641 ЦК України «пропозиція укласти договір може бути відкликана до моменту або в момент її одержання адресатом, але пропозиція, яка вже одержана адресатом, не може бути відкликана протягом строку для відповіді, якщо інше не вказано у пропозиції або не впливає з її суті чи обставин, за яких вона була зроблена» [2].

Коли адресат отримає оферту, з того моменту вона вступить в силу. У своїй монографії Мережко О.О. вказує на важливість набрання нею чинності, а саме:

1) «час вступу оферти в силу вказує на момент, з якого адресат оферти може її акцептувати;

2) до отримання оферти адресат не має права її підтвердити, навіть якщо він якимось чином дізнався про неї;

3) оскільки оферта вступає в силу тільки після її отримання адресатом, то ризик перекручення її змісту при передачі по телеграфу, телетайпу чи іншими технічними засобами, включаючи електронні, лежить на оферентові;

4) оферент має право відмінити оферту, в тому числі і безвідзивну, якщо повідомлення про відміну адресат отримав раніше оферти або одночасно з нею» [14, 115].

Якщо оферта не може бути прийнята для того, щоб укласти договір, то в даному випадку, вона втратить свою силу. Виділяють кілька підстав для припинення оферти, а саме:

1) відхилення оферти — навіть тоді, коли час для акцепту не минув, оферта втратить силу тоді, коли повідомлення про її відхилення отримав оферент.

2) закінчення строку для акцепту — якщо в оферті встановлений строк для акцепту, то вона втратить силу із закінченням такого строку. Існують випадки коли не зазначено строку, в цьому разі вона втратить силу із закінченням розумного строку;

3) відкликання оферти — відкликається до моменту або в момент її отримання адресатом. Якщо існує строк для відповіді, то пропозиція, отримана акцептантом, не може бути відкликана протягом цього строку, якщо інше не встановлено самою пропозицією;

4) смерть, недієздатність або ліквідація однієї із сторін — застосовуються в тому випадку, коли зобов'язання, які виникнуть із договору, який буде укладений в майбутньому, є тісно пов'язані з однією із сторін та інша сторона його виконати не зможить. Дана підстава характерна для договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт [15, 82].

Можна зазначити, що для укладання договору однієї оферти є недостатньо, обов'язково потрібно, щоб акцептант дав згоду на прийняття пропозиції. Ст. 642 ЦК України вказує «відповідь особи, якій адресована пропозиція укласти договір, про її прийняття (акцепт) повинна бути повною і безумовною» [2]. Коли сторона, яка погоджується в повному обсязі з даною пропозицією прагне змінити умови договору, то така відповідь не є акцептом, а є новою офертою, чи запрошенням до надіслання оферти.

Коли оферта надсилається із зазначенням строку для відповіді, то договір буде укладеним тоді, коли буде надана ствердна відповідь, але протягом зазначеного строку. В даному випадку відповідь повинна бути не надіслана, а отримана вчасно, тому акцептант має надіслати її з урахуванням терміну доставки, який включається в строк для акцепту. Якщо оферта була надіслана без зазначення строку, то договір буде вважатися укладеним, якщо згода на його укладення дана невідкладно або впродовж нормального часу для відповіді. Якщо оферта була надіслана із зазначенням строку і протягом цього строку особа, яка її отримала вчинила відповідну дію, згідно умов договору, наприклад, відвантажила товар, надала послугу, виконала роботу, сплатила відповідну суму грошей тощо, то ця дія є прийняттям пропозиції, якщо інше не встановлено самою пропозицією або законом. Нова пропозиція вже буде тоді, коли оферент отримає відповідь із запізненням.

Як зазначає Великанова М.М «особа, яка прийняла пропозицію може відкликати свою відповідь про її прийняття, повідомивши про це особу, яка зробила пропозицію укласти договір, до моменту або в момент одержання нею відповіді про прийняття пропозиції» [9, 58-59].

Договір вважається укладеним у місці, де проживає фізична особа або знаходиться юридична особа, тобто оферент, якщо інше не визначено договором.

Якщо місце проживання чи місцезнаходження встановити з певних причин не можна, для прикладу, колишнє листування втрачене і зберегся тільки кінцевий текст договору, то ним потрібно вважати місце вчинення договору (підписання, посвідчення чи досягнення усної домовленості) [11].

2.3. Підстави для зміни або розірвання цивільно-правового договору

Стаття 651 ЦК України передбачає підстави для розірвання або зміни договору, проте поняття «зміна» і «розірвання» договору не є тотожними. «Розірвання договору» – це припинення його дії. Під «змінною» слід розуміти внесення поправок до договору (можуть змінюватись його предмет, місце,

строки виконання тощо), але його модель повинна залишитись без змін – тобто правовідношення не припиняється, як це відбувається при розірванні договору (ч. 2 ст. 653 ЦК України).

Одні вчені (наприклад, О.О. Красавчиков, В. Хропанюк) вважають, що «підставами зміни чи розірвання договору є «норми права, юридичні факти та правосуб'єктність»» [16, 79]. З теорії держави і права ми знаємо, що юридичні факти – це конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну чи припинення правових відносин.

Інші фахівці (В. Синайський, М.М. Агарков, О.С. Іоффе, І.В. Жилінкова та інші) до підстав зміни та розірвання цивільних правовідносин відносять лише юридичні факти.

На мою думку, підставами зміни або розірвання цивільного договору, потрібно окреслити юридичні факти або сукупність фактів. Також зміна і розірвання договору визначається главою 53 ЦК України, де зазначається «підставами зміни або розірвання договору є згода сторін; рішення суду; ініціатива однієї з них (одностороння відмова від договору)» [2].

Розглянемо перший випадок (за згодою сторін). Сторони добровільно, на свій розсуд, укладають договір, то й змінити або розірвати його вони можуть у будь-який момент за взаємною згодою. Наприклад, сторони укладають правочин, яким припиняють або змінюють раніше укладений договір оренди. В даному випадку договір буде вважатися зміненим або розірваним з моменту укладення сторонами правочину про зміну або розірвання договору, якщо інше не передбачено у самому договорі.

Наступний випадок зміни або розірвання договору – за рішенням суду. Частина 2 ст. 651 ЦК України визначає «підставами зміни або розірвання договору за рішенням суду на вимогу однієї із сторін є істотне порушення договору другою стороною та інші випадки, встановлені договором або законом» [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 651 ЦК України «договір може бути розірваний на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною,

якщо інше не передбачено договором або законом. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору» [2].

Істотне порушення договору однією із сторін не є однією єдиною підставою, яка надає право заінтересованій стороні звертатися з позовом до суду. У нормі ч. 2 ст. 651 ЦК України міститься застереження, що «договір за рішенням суду може бути розірваний і в інших випадках, встановлених договором або законом. При укладенні договору сторони за взаємною згодою можуть передбачити в ньому конкретні обставини, з настанням яких пов'язується право однієї із сторін звернутися до суду із вимогою про розірвання договору» [2]. Наприклад, в договорі оренди житлового приміщення сторони можуть зазначити, що у разі, якщо орендар зіпсує майно, яке належить орендодавцеві, заінтересована сторона може звернутися до суду з вимогою про розірвання договору оренди.

Третій випадок зміни або розірвання договору – одностороння відмова від договору.

ЦК України передбачає такі основні види односторонньої відмови від договору:

- 1) «як санкція за порушення умов договору другою стороною;
- 2) як право на вчинення односторонньої відмови без застосування заходів цивільно-правової відповідальності;
- 3) як безпідставну відмову від договору за відсутності порушень умов договору другою стороною з покладенням на сторону, що відмовилася, негативних правових наслідків, передбачених договором або законом» [17, 243-244].

Одним з випадків припинення чи зміни договірних зобов'язань є його розірвання чи зміна договору у зв'язку з істотною зміною обставин. Внаслідок зміни його зовнішніх обставин, які не залежали від волі сторін, існує потреба у встановленні рівноваги сторін договору.

Істотна зміна обставин значно відрізняється від обставин непереборної сили. Непереборна сила є підставою для звільнення сторони від відповідальності за невиконання зобов'язання. При зміні обставин така можливість виконання зберігається, але таке виконання порушує інтереси сторони договору і стає не вигідним для неї.

Як зазначає ч. 1 ст. 651 ЦК України «за наявності істотної зміни обставин, що істотно порушила баланс інтересів сторін, сторони спочатку мають здійснити спроби щодо зміни або розірвання договору за взаємною згодою» [2].

Договір може бути розірваний або змінений лише в тому випадку, коли сторони не досягнули згоди щодо зміни або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин і лише за рішенням суду та на вимогу зацікавленої сторони. Але, навіть, і в цьому випадку розірвання договору можливе лише за наявності водночас чотирьох неминучих умов:

- потрібно вважати, що при укладенні договору сторони гадали, що такої зміни обставин не відбудеться, а, отже, і не могли передбачити можливість її настання.
- навіть якщо сторона договору була турботлива та обачна, що від неї і вимагалось відповідно до договору та умов обороту, під час виконання договору, виникли причини, які вона не могла усунути, внаслідок чого відбулася зміна обставин.
- при істотній зміні обставин виконання договору порушило б взаємний зв'язок інтересів контрагентів і геть позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала, укладаючи договір.
- за ризик зміни обставин відповідає зацікавлена сторона, якою є та, яка подала до суду вимогу про зміну чи розірвання договору, а це, звичайно, є не впливає із звичаїв ділового обороту чи суті договору.

Коли судовий орган розриває договір, до наслідків розірвання договору внаслідок істотної зміни обставин застосовуються загальні правила про зміну чи розірвання договору. Однак слід враховувати, що правило ч. 3 ст. 652 ЦК, є

винятковим, тому ч. 4 ст. 653 ЦК зазначає «сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконане ними за зобов'язанням до моменту зміни або розірвання договору» [2]. Можна сказати, що суд відповідно до принципів розумності та справедливості враховує понесені сторонами витрати та встановлює наслідки розірвання договору на вимогу будь-якої з сторін.

Як виняток суд допускає і зміну договору, якщо є істотна зміна обставин. Але в даному випадку, крім даних умов, які передбачені ч. 2 ст. 652 ЦК, потрібно ще одну умову: розірвання договору буде суперечити суспільним інтересам або потягне для сторін (чи однієї з них) шкоду, яка набагато перевищує витрати, які є необхідними для виконання договору на тих умовах, які змінив суд [18].

Значущу роль становить з'ясування моменту, з якого договір буде вважатися припиненим чи розірваним. Відповідно до ч. 3 ст. 653 ЦК України «у разі зміни або розірвання договору зобов'язання змінюються або припиняються з моменту досягнення домовленості про зміну або розірвання договору, якщо інше не встановлено договором чи не обумовлено характером його зміни» [2]. Тому я вважаю, що саме момент надання угоди належної форми є моментом зміни або припинення зобов'язань сторін.

Ч. 4 ст. 653 ЦК встановлює загальне правило, відповідно до якого «договір змінюється або розривається лише на майбутнє, а, отже, сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконане ними за зобов'язанням до моменту зміни або розірвання договору» [2]. Визначене вище правило передбачає окремі винятки. Для прикладу, якщо для зміни або розірвання договору підставою виступає істотна зміна обставин, суд відповідно до принципів розумності та справедливості враховує понесені сторонами витрати та встановлює наслідки розірвання договору на вимогу будь-якої з сторін.

Ч. 5 ст. 653 ЦК визначає наслідки зміни або розірвання договору, якщо порушення договору було здійснене однією з сторін. Стаття 651 ЦК визначає випадки, коли порушення договору буде визнаватися істотним, тоді він буде

змінений або розірваний. Звідси випливає, що друга сторона наділяється правом вимоги на відшкодування збитків, які викликані зміною або розірванням договору. Але і в даному випадку є винятки, тому відповідно до ст. 614 ЦК «особа, істотне порушення договору якою було підставою зміни (розірвання) договору, звільняється від відшкодування збитків, якщо доведе, що порушення договору сталося не з її вини» [2].

Зміна або розірвання договору повинно здійснюватися у такій самій формі, що і укладався договір. Можна зазначити – якщо договір укладається в усній формі, відповідно до вище згаданого правила, він може бути змінений або розірваний в усній формі; якщо він укладався у простій письмовій — то угодою у простій письмовій формі. Потрібно завжди пам'ятати, що відповідно до ст. 207 ЦК «угода у письмовій формі може вчинятися як шляхом складання єдиного документа, так і шляхом обміну листами, телеграмами, факсами тощо» [2].

Якщо ж правочин був посвідчений нотаріально – змінюється або розривається також нотаріально посвідченою угодою. Як зазначає ст. 220 ЦК «у разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним» [2]. Якщо ж відповідний правочин буде підлягати державній реєстрації, то тоді і угода про його зміну або розірвання має бути зареєстрована.

Дані вимоги не є єдиними, оскільки відповідно до договорів, законів та звичаїв ділового обороту визначаються й інші вимоги щодо форми угоди про зміну або розірвання договору [11].

Розділ III. Відповідальність за порушення цивільно-правового договору

Для того, щоб встановити відповідальність за порушення цивільно-правового договору, потрібно зрозуміти цивільно-правову відповідальність в загальному. Можна визначити безліч різноманітних підходів до роз'яснення даного поняття.

На думку Тархова В.А. «цивільно-правова відповідальність має, перш за все, попереджувально-виховне значення. Сторони цивільного договору повинні знати, що невиконання ними своїх обов'язків може спричинити порушення суспільних відносин, майнові втрати та інші несприятливі наслідки для іншої сторони і суспільства в цілому, і не допускати порушення своїх обов'язків» [19, 283]. Можна зробити висновок, що відповідальність – це несення наслідків порушення обов'язків, які передбачені законом або договором.

Пушкін А.А. зазначає, «що цивільно-правова відповідальність – це покладання на особу, відповідальну за невиконання або неналежне виконання зобов'язання або за порушення іншого, що охороняється законом права, несприятливих майнових наслідків, передбачених правовою нормою» [20, 689].

Як ми знаємо, цивільно–правова відповідальність може бути визначена як законом, так і договором. Але потрібно вирізнити серед них договірну відповідальність. Вона є одним із видів цивільно-правової відповідальності та наділена всіма її ознаками. Через те, що відповідальність попадає під регулятивний вплив договору, то саме нею можуть бути встановлені межі відповідальності сторін договору, види санкцій, підстави звільнення від відповідальності (наприклад, форс-мажор), розподіл ризиків та ін.

Отже, можна зробити висновок, що договірна відповідальність – передбачена договором санкція за невиконання або порушення умов виконання договору, яка повинна породжувати для сторони, яка порушила його негативні наслідки у вигляді певних цивільно–правових обов'язків.

Основними принципами цивільно-правової відповідальності можна зазначити наступні:

1) законність (якщо відповідальність безпосередньо передбачена законом, тоді сторони договору відступити від неї не можуть, якщо ж вона прямо не встановлена, сторони можуть прийняти будь-яке інше рішення. В одному і в другому випадку рішення сторін договору та рішення компетентного органу, який буде розглядати спір, ні в якому разі не може суперечити закону);

2) невідворотність відповідальності (вона надається на розсуд потерпілої сторони);

3) рівноправність сторін;

4) поєднаність особистих інтересів та суспільних (вони відносяться до загальних принципів цивільного права).

Вище зазначені принципи властиві договірній відповідальності. Я схильюсь до думки, що до даних принципів потрібно додати такі принципи як розумність, справедливість та добросовісність. Незважаючи на це, перелічені принципи є оціночними. Вони повинні застосовуватись на практиці, враховуючи всі обставини справи, тому що у кожному конкретно визначеному випадку будуть тлумачитися по-різному [21, 159-160].

У цивільному праві України договірна відповідальність залежно від характеру розподілу поділяється на часткову, субсидіарну та солідарну.

Можна зазначити, що при частковій відповідальності кожен із боржників буде нести відповідальність тільки в тій частці, яка припадає на нього згідно з договором чи законодавством. Дана відповідальність набуває загального значення і застосовується лише тоді, коли не визначено іншої солідарної або субсидіарної відповідальності за законодавством або договором. Частка кожного, хто несе відповідальність є рівною в порівнянні з іншими, при умові, що законодавством або договором не визначено іншого розміру.

На відміну від часткової відповідальності, при солідарній – кредитор має право зобов'язати відшкодовувати заподіяні збитки як всіх боржників разом, так і кожного з них окремо в повному обсязі або в певній частині боргу. Солідарна відповідальність застосовується лише у тих випадках, які

передбачені законом чи договором. Наприклад, відповідальність двох та більше осіб за спільне заподіяння шкоди.

Тоді як субсидіарна відповідальність (додаткова) існує у зобов'язаннях, коли є два боржники, де один із них є основним, а другий - додатковим. Перш ніж звертатися з вимогою до додаткового боржника, до відповідальності потрібно притягнути основного. Якщо ж основний боржник не відшкодує заподіяні збитки або відмовиться від задоволення позову, кредитор має право звернутися з цими вимогами до додаткового боржника [22, 256].

Договірна відповідальність може здійснюватися у різних формах. В юридичній літературі немає єдиної думки щодо форми відповідальності. Сідей О.В. зазначає п'ять основних форм договірної відповідальності: «відшкодування збитків, відшкодування моральної шкоди, сплата неустойки, втрата завдатку і виплата компенсації (разового грошового стягнення замість відшкодування збитків)» [21, 160-161].

Однією з найпоширеніших форм договірної відповідальності можна зазначити відшкодування збитків. Під ними розуміються негативні наслідки, які настали внаслідок вчинення цивільних правопорушень. Збитки поділяються на реальні збитки та упущену вигоду.

Як встановлює п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК України «реальними збитками є втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які дана особа зробила чи мусить зробити для відновлення свого порушеного права» [2]. Підсумовуючи вищезазначене, слід сказати, що це певна сума, на яку зменшилась вартість майна кредитора внаслідок вчинення неправомірних дій боржником.

Під упущеною вигодою ЦК України розуміє «доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене» [2]. Наприклад, у випадку коли особа винаймала автомобіль та завдала йому шкоди. Тоді наймодавець вимушений був здійснити ремонт автомобіля, внаслідок чого не отримав прибутку, який би міг отримати від перевезення пасажирів, якби не було вчинено правопорушення.

Чинне цивільне законодавство закріплює принцип повного відшкодування збитків. Отже, підсумовуючи можна зазначити, що відшкодуванню підлягають як реальні збитки, так і упущена вигода.

Відповідно до ст. 549 ЦК України «неустойкою є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторі у разі порушення боржником зобов'язання» [2].

Залежно від підстав виникнення неустойку можна класифікувати на законну (ту, що визначається законодавством) і договірну (набуває юридичної сили тільки на підставі договору, укладеного сторонами). За порядком підрахунку розміру додаткового стягнення неустойку розмежовують таку як штраф та пеня. Тоді як за співвідношенням неустойки і збитків - залікова, штрафна, альтернативна, виключна.

Відповідно до ст. 624 ЦК України «якщо за порушення зобов'язання встановлено неустойку, то вона підлягає стягненню у повному розмірі, незалежно від відшкодування збитків» [2]. Таким чином, штрафна неустойка набуває загального характеру. Тому всі інші види неустойки у співвідношенні до збитків можуть бути лише визначені договором.

Як зазначає ст. 570 ЦК України «завдатком є грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторі боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання» [2].

З даного визначення можна встановити значення завдатку як форми відповідальності. Отже, якщо за невиконання договору відповідальною є саме та сторона, яка дає завдаток, в цьому випадку, він буде залишатися в іншій стороні. Але, якщо за дану дію відповідальною є сторона, яка отримала завдаток, то саме вона повинна сплатити іншій стороні подвійну суму такого завдатку. Тобто, можна впевнитися, що завдаток виконує дві головних функції, а саме забезпечити виконання договору та встановити відповідальність за його невиконання [22, 257-258].

ВИСНОВОК

З прийняттям Конституції України започаткувався новітній період піднесення українського народу в шляху до постання суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Проводження економічних перетворень слугує формуванню й встановленню нових договірних інститутів та посиленню межі цивільно-правового регулювання громадських зв'язків.

Дослідивши та проаналізувавши дану тему курсової роботи, я розкрила загальні поняття договору. Він посідає провідне положення при визначенні правозв'язків у буденному бутті спільнот. Значимість договору висвітлюється в призначеннях, які реалізовує договір, поміж яких варто назвати: регулятивну, програмно-координаційну, інформаційну, гарантійну та захисну функції.

Для справжності договору є потрібним його доцільність визначеним законодавством матеріальним (форма) та змістовим (умови) положенням.

Для того, щоб вибрати потрібну форму договору (правочину), потрібно застосувати принцип свободи договору, який надає право вибору. Щодо форми договору, то він може бути укладений у будь-якій формі, за умови, що вимоги щодо такої форми не визначені законом (усно, в письмовій формі, або письмовій формі з нотаріальним посвідченням).

Зміст договору як правового акта сторін договору являють собою передумови, за яких вони встановили згоду та умови, які беруться ними як неодмінні на засадах діючого закону. Отже, зміст цивільно-правового договору складають умови, на які покладена відповідним чином домовленість сторін. Зміст договору визначають істотні, звичайні та випадкові умови. Дана систематизація має не лише абсолютно-логічну, а й прикладну важливість, насамперед в тих подіях, де річ мається про визначення самого реального випадку укладання договору.

Важливе значення має і момент та процес укладення даного правочину. Він буде вважатися укладеним, якщо сторони в належній формі досягнуть

згоди щодо всіх істотних умов договору. Встановлення згоди здійснюється в ході переговорів, які визначаються двома стадіями:

- ❖ пропозиції укласти договір – оферти;
- ❖ згоди на пропозицію укласти договір – акцепту.

Договір вважається укладеним з моменту одержання акцепту особою, яка направила оферту.

Через те, що в Україні існує свобода договору та діють принципи розумності, справедливості договору, законодавець обдаровує сторін договору дозволом зміни та розірвання договору.

Потрібно вирізняти розірвання, припинення та односторонню відмову від договору. Найважливішими підставами зміни і розірвання договору виступають: домовленість сторін, істотне порушення умов договору однією із сторін, одностороння відмова від договору, істотна зміна обставин та решта окреслені особливими нормативно-правовими актами підстави. Наслідками зміни та розірвання договору, в підлеглих від умов їх реалізації існують такі: припинення зобов'язань за договором, відшкодування завданих збитків, вирішення долі виконаної частини договору.

В залежності від виду договору, його властивостей, передумов, розкритих сторонами, за їх порушення контрагенти цивільного договору несуть визначений вид цивільно-правової відповідальності.

Цивільно-правова відповідальність – це важкий та різнобічний феномен. В цю пору цивільно-правові відносини зростають, договори стають більш популярними, а, отже, відповідальність за порушення договорів у цивільному праві становить велику застосувальну та практичну роль.

Отже, з усього вищезазначеного можливо зробити підсумок про те, що цивільно-правовий договір є одним з головних різновидів вивчення цивільного права. Таке значення договору викликано, насамперед, значущою вагою в регулюванні суспільних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лідовець Р.А. Поняття договору в цивільному праві України. Наукові записки. Серія “Право”. Острог, 2003. Вип. 4. С. 192-201.
2. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3174> (дата звернення 21.03.2020р.).
3. Новохатська Я.В. Цивільно-правовий договір як регулятор цивільних відносин. Цивільне право і цивільний процес; господарське право. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. С. 88-94.
4. Луць В.В. Поняття, значення та функції договору в цивільному праві. Цивільне право України: підручник у 2-х книгах. Кн.1; за ред. Дзери О.В., Кузнецової Н.С. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 689 с.
5. Яворська О.С. Договірне право як регулятор цивільних відносин. Соц.-ек. проблеми сучасного періоду України. 2008, Вип. 6(74). С. 148-158.
6. Цивільне право України: підручник: в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Яновицької Г.Б., Кучера В.О. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.
7. Шишка Р.Б. Характеристика договорів: юридичний вісник 4 (29). 2013. С. 121-127.
8. Нижний А.В. Категорія «Форма цивільно-правового договору» у цивільному праві. Київ: інститут держави і права ім. Корецького В.М., 2008. С. 145-150.
9. Великанова М.М. Теоретичні питання Укладення цивільно-правових договорів. Цивільне право: юридичний вісник 1(18). 2011. С. 57-61.
10. Цивільне право України (у запитаннях та відповідях): навчальний посібник: практикум; за ред. Матвійчука В.К., Тімуша І.С. Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2013. 348 с.
11. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України Том 2 / за ред. Харитонova Є.О. Одеса: Одеська національна юридична академія, 2011. 1079 с.

- 12.Томчишен С.В. Визнання договору неукладеним за Цивільним та Господарським кодексами України. Вісник господарського судочинства. 2006. № 4. С. 178-187.
- 13.Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 11 квітня 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003 (дата звернення 21.03.2020р.).
- 14.Мережко О.О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Таксон, 2002. 344с.
- 15.Братель О.Г. Цивільне право України: посібник / за ред. Братель О.Г., Пилипенко С.А. Київ: вид. Ліпкан О.С., 2010. 256 с.
- 16.Корецький А.Д. Теоретико-правові основи вчення про договір. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2001. 211 с.
- 17.Святошнюк А.Л. Підстави для зміни або розірвання цивільно-правового договору за законодавством України. Серія ПРАВО. Випуск 20. Частина II. Том 1. Науковий вісник. Ужгород: Ужгородський нац. університет, 2012. С. 243-246.
- 18.Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України Том 2 / за ред. Дзери О.В. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1087 с.
- 19.Тархов В.А. Громадянське право. Загальна частина: курс лекцій. Чебоксари: Чув. кн. вид-во, 1979. 331 с.
- 20.Цивільне право України. Особлива частина: підручник; за ред. Фазикоша В.Г., Булеци С.Б. Київ: Знання, 2013. 752 с.
- 21.Сідей О.В. Відповідальність за невиконання або порушення умов договору. Цивільне, підприємницьке, господарське та трудове право. Харків: Харківський нац. університет внутрішніх справ. Наше право № 3, 2014. С. 159-161.
- 22.Сібільов М. Підстава та умови цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань за чинним Цивільним кодексом України: вісник Академії правових наук України. №2(37). 2004. 272 с.